

סומקן ענקי *Onosma gigantea* - צמח חודש אייר

תשע"ז

כתב: שיר ורד

תקציר:

סומקן ענקי *Onosma gigantea* הוא צמח עשבוני רב-שנתי קצר חיים ממשפחת הזיפניים הגדל בקרקעות כבדות בצפון הארץ ומרכזה. לקראת סוף החורף יוצאים מהקרקע עלי השושנת של הסומקן. עלי השושנת אזמלניים מוארכים ואורכם עד 20 ס"מ. רוב חלקי הצמח (גבעולים, עלים וגביעים) נושאים שערות זיפניות ובבסיס כל זיף יש שערות כוכביות. השערות של עלי השושנת אינן דוקרניות (בניגוד למרבית המינים במשפחה), אך מגען זיפני ואינו נעים. רק בפרטים בני שנתיים ויותר עולים מבסיס הצמח מספר גבעולים זקופים הנושאים עלים. ענפי הסומקן הענקי מגיעים עד לגובה של כ 80 ס"מ. העלים בבסיס הגבעול דומים לעלי השושנת אך קצרים יותר, ככל שהעלים נמצאים גבוה יותר במעלה הגבעול כך הם מתקצרים כאשר החלק המתקצר הוא החלק הצר בבסיס העלה, כך שבעלים העליונים החלק הרחב של העלה הוא בנקודת חיבורו אל הגבעול.

סומקן ענקי. צילם: שיר ורד ©

מימין - צמח צעיר בסוף אפריל, הפרט הזה יישאר עם שושנת העלים ולא יפתח גבעולי פריחה. עלי השושנת אזמלניים מוארכים משמאל - עלי הגבעול התחתונים דומים לעלי השושנת ומצטרפים בבסיסם ובראשם, העלים העליונים יותר רחבים בבסיסם ומצטרפים רק כלפי ראשם וקצרים יותר מהעלים התחתונים

ראשי הגבעולים מסתעפים ונושאים תפרחות צפופות דמויות זנב עקרב. זיפי העלים העליונים דוקרניים יותר וצבעם לבן. הפרחים מלווים חפים משולשים. השערות הלבנות על העלים העליונים, החפים והגביעים משוות לצמח הפורח מראה לבן המאפשר לזהותו מרחוק. הפרחים נטויים כלפי מטה, תכונה המוסברת בדרך כלל כאמצעי להגנת אברי הצמח מפני הגשמים, אך לא נדרשת למין זה הפורח באביב המאוחר. לכן, לא ברור מה התועלת לצמח מהטיית הפרחים כלפי מטה. הפרחים נושאים על עוקצים קצרים המתארכים במהלך הבשלת הפרי. הגביע מחולק לחמש אונות סרגליות ארוכות ושעירות. הכותרת צינורית בצבע צהוב אחיד, בראש הכותרת נראות 5 אונות כותרת קצרות ומשולשות המופשלות כלפי חוץ. 5 האבקנים יושבים על גבי צינור הכותרת ואינם בולטים מהכותרת, עמוד העלי בולט כ 2-3 מ"מ מחוץ לצינור הכותרת. הפרי מורכב מארבע פרודות בגודל 3 עד 4 מ"מ, מבריקות ומנוקדות (לעיתים חלק מהפרודות מנוונות) הפריחה באביב המאוחר בחודשים אפריל עד יוני.

סומקן ענקי. צילום: שיר ורד ©

מימין -תפרחות צפופות ודמויות זנב עקרב

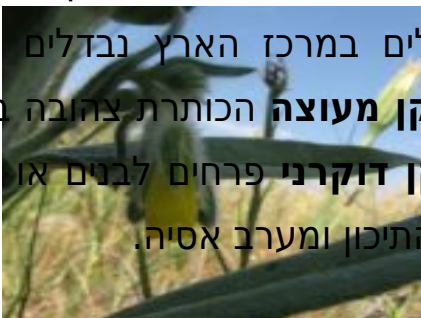
במרכז - הצמח בולט למרחוק בזכות השערות הלבנות על החלק העליון של גבעולי הפריחה

משמאל -פרח. הכותרת צהובה כולה, צינורית, אונותיה משולשות וכפופות כלפי חוץ. עמוד העלי בולט כ-2 מ"מ מצינור הכותרת.

להגדלה - לחצו על התמונות

סומקן ענקי גדל באדמות עמוקות ובבתי גידול מופרים. הצמח נפגע מאוד כתוצאה מהחקלאות המודרנית, אך עדיין נמצא באתרים רבים. עקב הירידה החדה במספר האתרים שלו בשנים האחרונות ותהליכי בניה מואצים בחלק מהאתרים שלו הצמח הוכרז כמין אדום (כלומר מצוי בסכנת הכחדה ונכלל בספר האדום). הצמח נמצא עדיין באופן נדיר באתרים בודדים בעמק יזרעאל (באזור עפולה). **סומקן ענקי** נמצא בגלבוץ (הר אבינדב והר מלכישוע), במספר רב יחסית של אתרים באזור השפלה (שער הגיא, פארק קנדה, בשולי העיר מודיעין, מזרחית לאלעד). בשפלה הדרומית ופלשת הוא נמצא באזור מושב גפן וביער קרית גת. אתרים נוספים נמצאים בספר/מדבר השומרון. הסומקן כנראה נכחד מהגלילות גליל תחתון, עמק עכו, חוף כרמל והשרון. התפוצה העולמית של המין היא מזרח הים התיכון מדרום טורקיה ועד ירדן וישראל כולל אוכלוסיה נדירה בקפריסין.

בסוג **סומקן** ישנם בין 85 ל 150 מינים. הסיבה להבדל במספר היא שבסוג תוארו יותר מ 400 מינים, וטרם הסתיים הבירור מי מהם הם אכן מינים טובים וכמה מהם שמות נרדפים לאותו המין. 5 מינים גדלים בארץ. שניים מהם (**ס. המשי וס. אהרונסון**) גדלים בחרמון, יתר שלושת המינים גדלים בבתי גידול ו/או אזורים שונים. **סומקן מעוצה** גדל בחורשים וביערות בצפון הארץ, **סומקן דוקרני** גדל בערבות ומדבריות בדרום הארץ, ואילו **סומקן ענקי** גדל באדמות כבדות, שדות ושטחים מופרים בצפון ומרכז הארץ. בתקופת הפריחה ולאחריה, קל לזהות את ה**סומקן הענקי** לפי גובהו הרב יותר ולפי המראה הלבן של חלקו העליון של הצמח. כמו-כן, שלושת מיני הסומקן הגדלים במרכז הארץ נבדלים בצבע הכותרת: ב**סומקן ענקי** הכותרת צהובה לחלוטין. ב**סומקן מעוצה** הכותרת צהובה כרוכה אך חלקה העליון מאדים במהלך הפריחה, ואילו ל**סומקן דוקרני** פרחים לבנים או בצבע צהוב חיוור. אזור התפוצה העיקרי של הסוג הוא המזרח התיכון ומערב אסיה.

תרגום שמו המדעי של הסוג הוא ריח הסוס, שמו המדעי והעברי של המין ניתן לו בגלל היותו גדול ביחס למרבית מיני הסוג.

=====

כל הזכויות שמורות ל"כלנית" ©

ציטוט: ורד ש 2017 סומקן ענקי *Onosma gigantea* - צמח חודש אייר תשע"ז, צמח החודש העברי, כתב-עת "כלנית" מספר 4.

[סומקן ענקי *Onosma gigantea* - צמח חודש אייר תשע"ז](#)